

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультет ветеринарної медицини
Кафедра гігієни тварин і харчових продуктів імені професора
А.К.Скороходька

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет ветеринарної медицини
13 травня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВЕТЕРИНАРНА ПОЛІТИКА

Галузь знань 21 – «Ветеринарна медицина»

Спеціальність 212 – «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Освітня програма «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза»

Факультет «Ветеринарної медицини»

Розробники:

канд.біол.наук., доц. М.А. Галабурда; канд. вет. наук, доц. О.О. Напненко
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2025 р.

Опис навчальної дисципліни Ветеринарна політика

Дисципліна «Ветеринарна політика» належить до циклу спеціалізованих дисциплін в курсі підготовки фахівців ветеринарної медицини і розглядає принципи формування та реалізації державної політики на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях через запровадження відповідних законодавчих, нормативно-правових актів та механізмів їх дії. Ветеринарна політика стосується таких питань регулювання діяльності фахівців ветеринарної медицини, як захист здоров'я тварин і населення шляхом інспектування та сертифікації, безпечності харчових продуктів, контроль захворювань тварин, благополуччя тварин і торгівлі тваринами та продуктами тваринного походження. Особлива увага приділяється організаційній структурі національного, європейського та міжнародного законодавства, зокрема, МЕБ та Комісії Codex Alimentarius.

Вивчення навчальної дисципліни «Ветеринарна політика» сприятиме підвищенню рівня загальної підготовки фахівців, формуванню у них навичок науково-аналітичного опрацювання проблем ветеринарної галузі з позиції загальнодержавних інтересів та інтересів гарантування національної безпеки, дає можливість опанувати теоретичні підходи до розробки та реалізації комплексу заходів щодо регулювання і підтримки діяльності лікарів ветеринарної медицини.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	магістр	
Спеціальність	212 «Ветеринарна гігієна, санітарія, експертиза»	
Освітня програма	Ветеринарна гігієна, санітарія, експертиза	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Денна форма здобуття вищої освіти	Заочна форма здобуття вищої освіти
Курс (рік підготовки)	5	
Семестр	9	
Лекційні заняття	30 год.	
Практичні, семінарські заняття	30 год.	
Лабораторні заняття	год.	
Самостійна робота	60 год.	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Метою дисципліни є вивчення принципів формування та реалізації державної політики в галузі ветеринарної медицини на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях через запровадження відповідних законодавчих, нормативно-правових актів та механізмів їх дії. Ветеринарна політика стосується таких питань регулювання діяльності фахівців ветеринарної медицини, як захист здоров'я тварин і населення шляхом інспектування та сертифікації, безпечності харчових продуктів, контроль захворювань тварин, благополуччя тварин і торгівлі тваринами та продуктами тваринного походження. Особлива увага приділяється організаційній структурі національного, європейського та міжнародного законодавства, зокрема, Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин (ВООЗТ), ФАО та Комісії Codex Alimentarius.

Завдання – підвищення рівня загальної підготовки фахівців, формуванню у них навичок науково-аналітичного опрацювання проблем ветеринарної галузі з позиції загальнодержавних інтересів та інтересів гарантування національної безпеки, опанування теоретичних підходів до розробки та реалізації комплексу заходів щодо регулювання і підтримки діяльності лікарів ветеринарної медицини.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі ветеринарної гігієни, санітарії і експертизи або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень, упровадження інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу

ЗК 2. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК 8. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 9. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК 12. Прагнення до збереження довкілля

спеціальні компетентності (СК):

СК 1. Здатність аналізувати загальні принципи, які застосовують до харчових продуктів і кормів загалом (СК) та безпечності харчових продуктів і кормів зокрема, на національному рівні та на рівні Європейського співтовариства.

СК 8 Здатність планувати та проводити стандартний і розширений державний контроль підконтрольних вантажів на державному кордоні України та транспорті, аналізувати зв'язок між контролем безпечності харчових продуктів і здоров'ям людей за міжнародної торгівлі продуктами тваринного походження.

СК 11 Здатність організовувати та проводити державний контроль гігієнічних вимог і санітарних заходів на агропродовольчих ринках і потужностях.

СК 16. Здатність здійснювати контроль гігієнічних вимог діяльності потужностей з виробництва і переробки продуктів тваринництва, об'єктів ветеринарної медицини тощо.

СК 17. Здатність здійснювати судово-ветеринарну експертизу згідно з чинним законодавством.

СК 21 Здатність працювати у правовому полі як у міжособистісних відносинах, так і за співпраці із представниками судових та правоохоронних органів під час інспекторської діяльності

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 2. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності, а також розуміти необхідність постійного підвищення

рівня професійної кваліфікації.

ПРН 7 Уміти планувати і здійснювати контроль та проводити моніторинг виробництва, здійснювати контроль зберігання, переробки та реалізації харчових продуктів і кормів, кормових добавок, преміксів, побічних продуктів, ветеринарних препаратів, засобів ветеринарної медицини та оцінювати їх безпечність і якість.

ПРН 8 Мати навички стандартного та розширеного державного контролю підконтрольних вантажів на державному кордоні України та транспорті, здійснювати аналіз зв'язку між контролем безпечності харчових продуктів та здоров'ям людей за міжнародної торгівлі продуктами тваринного походження

ПРН 11 Володіти знаннями та практичними уміннями, необхідними для здійснення державного (внутрішнього) ветеринарно-санітарного контролю на потужностях з виробництва та обігу м'яса і м'ясних продуктів, молока і молочних продуктів, напівфабрикатів, харчових гідробіонтів; заготівлі, зберігання та обігу харчових рослинних продуктів, меду та апіпродуктів, харчових яєць та яйцепродуктів тощо, а також методами та методиками відбору, консервування, пакування і пересилання проб тваринного, рослинного й біотехнологічного походження, правильного поводження з ними та результатами їх випробувань (досліджень).

ПРН 13. Володіти навичками та знаннями, необхідними для ведення ветеринарного обліку, оформлення звітної та іншої необхідної документації, уміти ідентифікувати та встановлювати відповідність харчових продуктів вимогам нормативно-правових актів та іншим відомостям, наведеним в інформації для споживача або у декларації виробника.

ПРН 20. Володіти правовим мисленням і культурним стилем правомірної поведінки у повсякденному житті як у міжособистісних відносинах, так за співпраці із представниками судових та правоохоронних органів під час інспекторської діяльності.

2. Програма та структура навчальної дисципліни «Ветеринарна політика»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Усього, год	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Державні органи України, які впливають на формування та реалізацію політики у сфері ветеринарної медицини						
Тема1.Поняття про предмет, суть та цілі ветеринарної політики, як елемента аграрної політики держави.	6	2		2		2
Тема 2. Державне управління та гарантії у сфері ветеринарної медицини. Центральні органи виконавчої влади: структура, правові засади діяльності, основні завдання, взаємодія з державними органами влади, стратегія розвитку.	8	2		2		4
Тема 3. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба): структура, функції, інструменти	8	2		2		4
Тема 4. Особливості законотворчого процесу в Україні в розрізі ветеринарного законодавства щодо захисту здоров'я тварин і населення, безпечності харчових продуктів, контролю захворювань тварин, благополуччя тварин і торгівлі тваринами та продуктами тваринного походження.	8	2		2		4
Тема 5. Завдання державної системи управління у сфері ветеринарної медицини. Епізоотичне благополуччя. Інструменти швидкого реагування.	8	2		2		4

Тема 6. Державна надзвичайна протиєпізоотична комісія при Кабінеті Міністрів України та місцеві державні надзвичайні протиєпізоотичні комісії; Державна фармакологічна комісія ветеринарної медицини; Асоціація лікарів ветеринарної медицини: структура, функції, механізми впливу на формування ветеринарної політики	8	2		2		4
Тема 7. Застосування мультисекторного підходу «Єдине здоров'я»	9	3		3		3
Разом за змістовим модулем 1	55	15		15		25
Змістовий модуль 2. Ветеринарна політика в міжнародній торгівлі						
Тема 1. Загальна характеристика спільної аграрної політики Європейського Союзу. Роль та місце ветеринарної політики.	10	2		2		6
Тема 2. ПРООН та цілі сталого розвитку. Роль ФАО ООН в формуванні ветеринарної політики. Міжнародні державні, міжурядові, неурядові (ГО) організації, які впливають на формування ветеринарної політики.	14	4		4		6
Тема 3. Організаційна структура європейського та міжнародного законодавства, зокрема, ВООЗ та Комісії Codex Alimentarius.	12	2		4		6
Тема 4. Реєстрація та правила обігу ветеринарних препаратів, біоцидів та харчових добавок	10	2		2		6
Тема 5. Світова організація торгівлі. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів.	12	4		2		6

Директорат державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Державне регулювання міжнародної торгівлі.						
Тема 6. Законодавство України та законодавство ЄС про фахову освіту. Міжнародні рекомендації.	7	1		1		5
Разом за змістовим модулем 2	65	15		15		35
Усього годин	120	30		30		60

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль I		
1	Тема 1. Аграрна політика України	2
2	Тема 2. Державне управління та гарантії у сфері ветеринарної медицини	2
3	Тема 3. Держпродспоживслужба України	2
4	Тема 4. Особливості законотворчого процесу в Україні в розрізі ветеринарного законодавства	2
5	Тема 5. Завдання державної системи управління у сфері ветеринарної медицини. Епізоотичне благополуччя.	2
6	Тема 6. Асоціація лікарів ветеринарної медицини: структура, функції, механізми впливу на формування ветеринарної політики	2
7	Тема 7. Застосування мультисекторного підходу «Єдине здоров'я»	3
Модуль II		
8	Тема 8. Загальна характеристика САП ЄС	2
9	Тема 9. Угода про асоціацію	2
10	Тема 10. ВООЗТ, ФАО, ЄМА: структура, функції, завдання	2
11	Тема 11. Організаційна структура європейського та міжнародного законодавства, зокрема, ВООЗТ та Комісії Codex Alimentarius	2
12	Тема 12. Світова організація торгівлі. Угода СФЗ. Додатки до угоди про заснування СОТ. Угода про вільну торгівлю	2
13	Тема 13. Реєстрація та правила обігу ветеринарних препаратів, біоцидів та харчових добавок	2
14	Тема 14 Торгівельні заходи, процедури імпорту, експорту та ветеринарна сертифікація згідно з Кодексом наземних тварин ВООЗТ	2
15	Тема 15. Законодавство України та законодавство ЄС про фахову освіту. Міжнародні рекомендації	1
	Усього	30

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Модуль 1	
1	Робота із ресурсом http://www.ukrstat.gov.ua/ . Пошук статистичних даних та робота з ними.	2
2	Ведення ділової кореспонденції та складання ділових листів. Закон України Про доступ до публічної інформації, Закон України Про захист прав споживачів та підготовка запиту на доступ до публічної інформації.	2
3	Оформлення сертифікатів на експорт з України та імпорт на митну територію України живих тварин та продуктів тваринного походження.	2
4	Використання ресурсу https://zakon.rada.gov.ua/ для пошуку необхідних нормативно-правових актів.	2
5	Використання програм моніторингу та нагляду за інфекційними хворобами тварин.	2
6	Складання плану реагування на надзвичайні ситуації відповідно до інструкцій щодо боротьби з інфекційними хворобами тварин.	2
7	Застосування мультисекторного підходу «Єдине здоров'я»	3
	Модуль 2	
8	Система пошуку необхідних регламентів ЄС у сфері безпеності та якості харчових продуктів. Використання ресурсу «Пульс Угоди» для моніторингу виконання Угоди з Асоціацією	2
9	Використання Системи управління санітарною та фітосанітарною інформацією (SPS IMS) для пошуку усіх повідомлених СФС заходів та технічних бар'єрів в торгівлі	2
10	Аналіз структури угод про вільну торгівлю між Україною та іншими державами та їх особливостей.	2
11	Використання положень Кодексу ВООЗТ для визначення вимог щодо імпорту продуктів тваринного походження з різних країн (Кодекс наземних тварин, Розділ 5)	2
12	Застосування підходів ВООЗТ та Codex Alimentarius до аналізу ризиків.	2

13	Система оповіщення про відклик харчових продуктів та ризику для громадського здоров'я Міністерства сільського господарства США.	2
14.	Основні принципи належної практики обігу ветеринарних препаратів, біоцидів та харчових добавок	2
15	Порівняння та підготовка рекомендацій до змін навчальних планів відповідно до Рекомендацій МЄБ щодо основних компетенцій та ветеринарної освіти.	1
	Всього	30

5.Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Модуль 1	
1	Комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі, як елемент Державної аграрної політики України.	2
2	Підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції	4
3	Роль та місце Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів у Державній аграрній політиці України.	4
4	Особливості законотворчого процесу в Україні в розрізі ветеринарного законодавства та правила побудови нормативно-правових актів.	4
5	Система протиепізоотичних заходів за спалаху захворювань, що підлягають повідомленню.	4
6	Роль громадських організацій у сфері ветеринарної медицини	4
7	Основні принципи концепції «Єдине здоров'я»	3
	Модуль 2	
8	СОТ і просування агропродовольчого експорту	6

9	Роль ФАО ООН у формуванні ветеринарної політики.	6
10	Загальні настанови стосовно правил ЄС щодо імпорту та транзиту живих тварин і продуктів тваринного походження з третіх країн	6
11	Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів. Директорат державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів	6
12	Національне агентство України ветеринарних препаратів та Європейська Медична Агенція	6
13	. Законодавство України та законодавство ЄС про фахову освіту. Міжнародні рекомендації.	5
	Всього	60

6. Методи і засоби діагностики результатів навчання:
(вибрати необхідне чи доповнити)

- усне опитування;
- модульні тести;
- захист практичних робіт;
- залік

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти;
- метод командної роботи, мозкового штурму.

8. Оцінювання результатів навчання.

- залік;
- усне або письмове опитування;
- модульне тестування;
- реферати, есе;
- захист практичних робіт;
- презентації та виступи на наукових заходах

8.1 Розподіл балів за видами навчальної діяльності.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Державні органи України, які впливають на формування та реалізацію політики у сфері ветеринарної медицини		
Лабораторна робота №1	Знати діючі в Україні державні органи влади у сфері ветеринарної медицини та обігу харчових продуктів Вміти швидко знаходити чинні в Україні законодавчі та нормативно-правові акти у сфері ветеринарної медицини та оформляти належним чином ветеринарні документи Розуміти структуру та сферу повноважень державних органів влади у сфері ветеринарної медицини; напрямки реалізації державної аграрної політики. Розрізняти чітко сферу діяльності в межах аграрної політики Грамотно застосовувати свої знання. Використовувати правильно отримані дані для реалізації політики у сфері ветеринарної медицини	5
Лабораторна робота №2		10
Лабораторна робота №3		5
Лабораторна робота №4		10
Лабораторна робота №5		10
Лабораторна робота №6		10
Лабораторна робота №7		10
Самостійна робота		10
Модульний контроль		30
Усього за модулем		100
Модуль 2 Ветеринарна політика в міжнародній торгівлі		
Лабораторна робота №8	Знати міжнародні організації, що встановлюють політику у сфері ветеринарної медицини; правила міжнародної торгівлі живими тваринами та харчовими продуктами Вміти здійснювати	5
Лабораторна робота №9		10
Лабораторна робота №10		5
Лабораторна робота №11		10
Лабораторна робота №12		5

Лабораторна робота №13	державний контроль та нагляд підконтрольних товарів під час митного огляду Розуміти чітко мету і значення державного митного контролю на кордоні Розрізняти чітко вимоги, що стосується експорту та імпорту товарів Грамотно застосовувати знання для аналізу ризиків та попередження поширенню інфекційних захворювань під час міжнародної торгівлі Використовувати в межах чинного законодавства отримані знання	10
Лабораторна робота №14		5
Лабораторна робота №15		10
Самостійна робота		10
Модульний контроль		30
Усього за модулем		100
Навчальна робота ≤ 100	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен/залік	30	
Разом за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2 Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу здобувача вищої освіти з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$.

8.3 ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Допуск до складання залікового тесту відбувається за наявності ≥ 42 бали за навчальну роботу..
Політика щодо академічної добросовісності:	Списування під час модульних робіт та заліку заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) пропущені заняття здаються в очній формі за винятком інших наказів ректора чи розпоряджень декана факультету

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1687>)
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти.

10.

Рекомендовані

джерела інформації

1. Agricultural policy in disarray : наукове видання. Volume I / ed.: V. H. Smith, J. W. Glauber, B. K. Goodwin. - Washington : American enterprise institute, 2018. - 298 p.
2. Розвиток аграрної політики України в умовах Євроінтеграції: монографія / А. Д. Діброва [та ін.] ; За ред.: А. Д. Діброви, В. Є. Андрієвського ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - К. : ТОВ "Інтердрук", 2014. - 568 с.
3. Аграрна політика: навчальний посібник / С. М. Кваша, А. Д. Діброва, О. В. Жемойда ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - К. : Ліра-К, 2018. - 388 с.
4. Food Policy in the United States. An Introduction: наукове видання / P. Wilde. - Second Edition. - New York : Routledge, 2018. - 261 p.
5. Горжеєв В.І. Удосконалення законодавства - віхи розвитку ветеринарної медицини України. Ветеринарна медицина України. 2002. № 2. С. 5-8. 2. Достоевський П.,

Хоменко В. Етапи реформування та становлення державної ветеринарної медицини України. Ветеринарна медицина України. 2018. № 8. С. 8-11.

6 Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів»: від 2 вересня 2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF> (дата звернення 10.11.2021).

7. Ільченко А. Законодавче забезпечення служби ветеринарної медицини в контексті євроінтеграції України до міжнародних товариств. Ветеринарна медицина України. 2017. № 7. С. 3-5.

8. Сидорчук А.А. Ветеринария США. 2018. № 10.С. 497 - 498. 6. Коваленко Л.Р., Петуховский А.А. Организация ветеринарной службы в некоторых зарубежных странах.: Госсельхозиздат. 2015. С.142- 143 . 7. Дідок Ю. В. Реформування системи державних органів ветеринарної медицини в Україні: соціальний вимір. Вісник НАДУ. Державне Управління. 2018. №4. С.137-142.

9. Дідок Ю. В. Реформування системи забезпечення якості та безпечності продовольчої продукції в Україні: ризики та загрози. Державне будівництво.

2016. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/2/03.pdf>. (дата звернення 10.11.2021).

10. OIE Guidelines on veterinary legislation <https://www.woah.org/app/uploads/2009/11/a-guidelines-vet-20leg.pdf> 2. OIE (2019), *OIE Tool for the Evaluation of Performance of Veterinary Services, PVS Tool, Seventh Edition*, http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Support_to_OIE_Members/pdf/AF_PVSTool.pdf.

11. The WTO Agreements Series. Agreement establishing the WTO https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/agrmntseries1_wto_e.pdf 4. WTO Agreements Series https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wto_agree_series_e.htm 5. Risk Communication in Animal Disease Outbreaks and Emergencies. FAO; 2020. doi:10.4060/ca7561en

12. FAO. 2021. FAO's Strategic Framework 2022-31 [online]. Rome. www.fao.org/3/cb7099en/cb7099en.pdf

13. World Organisation for Animal Health. no date. Terrestrial Animal Health Code: Application of compartmentalisation. In: World Organisation for Animal Health [online]. Paris. www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahc/2018/en_chapitre_application_compartment.htm.

14. FAO. 2019. Characterizing livestock markets for real-time decision making: the Market Profiling Application [online]. Rome. [Cited 16 December 2021]. www.fao.org/3/ca6132en/CA6132EN.pdf

15. Economic Resilience and Trade. World Trade Organization; 2021. 10. Wolff C, Hamilton A, International Office of Epizootics. Ensuring safe trade in animals and animal products; 2020.

16. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/> 2.
Міністерство аграрної політики та продовольства України <https://minagro.gov.ua/>

17. Міністерство економіки України <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> 4.
Держпродспоживслужба <https://dpss.gov.ua/>

18. Верховна Рада України: Головна сторінка розділу “Законодавство України” <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

19. Кабінет Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>

20. Європейська Комісія https://ec.europa.eu/info/index_en

21. Законодавство ЄС <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

22. Програма розвитку ООН (ПРООН) <https://www.undp.org/>

23. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) <https://www.fao.org/home/en>

24. Система оповіщення про відклик харчових продуктів та ризики для громадського здоров'я Міністерства сільського господарства США <https://www.fsis.usda.gov/recalls>

25. Світова організація охорони здоров'я тварин (МЕБ) <https://www.oie.int/en/home/>

26. Кодекс Аліментаріус <https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/ru/>

14. Світова організація торгівлі (СОТ) <https://www.wto.org/>

27. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди: “Пульс Угоди”

<https://pulse.kmu.gov.ua/ua/direction/sanitarni-ta-fitosanitarni-zahody>

28. Система управління санітарною та фітосанітарною інформацією
<https://epingalert.org/>

29. Кодекс здоров'я наземних тварин МЄБ. Розділ 5. Торговельні заходи, процедури імпорту/експорту та ветеринарна сертифікація https://www.oie.int/en/what-we-do/standards/codes-and-manuals/terrestrial-code-online-access/?id=169&L=1&htmlfile=titre_1.5.htm

30. Аудиторські звіти Європейської Комісії https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/audit_reports/index.cfm

31. Рекомендацій МЄБ щодо основних компетенцій та ветеринарної освіти
<https://www.oie.int/app/uploads/2021/03/af-core-ang.pdf>

32. Головка А.М. Щодо впровадження порядку обліку, зберігання, передачі й транспортування небезпечних вантажів за міжнародними вимогами/ А.М. Головка, Н.А. Меженська, З.С. Клестова, **О.О. Напненко** // Актуальна інфектологія. - Том 8, № 5–6, 2020 – с. 114-115

33. Напненко О.О. Система контролю за контамінацією сторонніми агентами ветеринарних імунобіологічних лікарських засобів /О. Напненко, А. Головка, П. Іванченко // Фармаком, вип. ¼. – 2021. – с. 89-91

34.. Головка А. Формування Державної фармакопеї України у галузі ветеринарної медицини / А. Головка, З. Клестова, **О.Напненко**, Н. Пінчук // Фармаком, вип. ¼. – 2021. – с. 34-35

35. Головка А.М., **Напненко О.О.**, Протченко Н.І. Роль державного науково-контрольного інституту біотехнології і штамів мікроорганізмів у забезпеченні біологічної безпеки України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Біотехнологія та її роль в забезпеченні здоров'я людей і тварин»: зб. Наук.пр. / Редкол: Головка А.М. (голова) та ін. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2023 – с.8-19

36. Напненко О.О., Головка А.М., Ареф'єв В.Л., Гордієнко О.І. Створення системи оцінювання ефективності діяльності колекцій штамів мікроорганізмів в Україні // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Біотехнологія та її роль в забезпеченні здоров'я людей і тварин»: зб. Наук.пр. / Редкол: Головка А.М. (голова) та ін. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2023 – с. 168 – 169

37. Напненко О., Головка А., Безвін Є. Організація серійного контролю якості ветеринарних імунобіологічних засобів в Україні // Біологія тварин, 2024, т. 26, №3. – с. 96

38. Головка А. М., **Напненко О. О.** Нові біологічні загрози та система їх попередження // Від діагностики до лікування : нові горизонти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. лікарів вет. мед. та здобувачів вищої освіти присвяч. пам'яті д-ра вет. наук, проф. О. А. Ткаченка (1952-2021 роки життя) (Дніпро, 3-14 груд. 2024 р.) / Дніпровський ДАЕУ. – Дніпро : ДДАЕУ, 2024.- с. 92-94

39. Головка А. М., **Напненко О. О.** Біологічна безпека та біозахист — основа протидії новим біологічним загрозам і викликам // Ветеринарна медицина: міжвід. темат. наук. зб. – Харків, 2024. С. 5-8

40. Golovko A. M., Napnenko O.O. BIOLOGICAL SAFETY IS THE BASIS FOR COUNTERING NEW BIOLOGICAL THREATS AND CHALLENGES // Materials of the International scientific and practical symposium "Biosecurity and sustainable development: strategic approaches". - 24-25 September 2024, Almaty – p.8-11